

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

УДК 339.924

КУКУРУДЗА Іван Іванович

доктор економічних наук, професор кафедри економічної теорії, інноватики та міжнародної економіки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

АГРАРНА СФЕРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МОЖЛИВІ ЗДОБУТКИ І РИЗИКИ

***Анотація.** Досліджено можливі здобутки та ризики для аграрного сектора від входження України в Зону вільної торгівлі (ЗВТ) з Європейським Союзом (ЄС). Аргументовано, що активізація інтеграційних процесів може стати потужним чинником розвитку вітчизняної аграрної сфери, формування прозорої і передбачуваної аграрної політики, розвитку аграрного підприємництва, зростання виробництва і зайнятості сільській місцевості. Досліджено та аргументовано можливі ризики і втрати у випадку невміння домовлятися з партнерами про умови реалізації Угоди про ЗВТ з ЄС і компенсаційні виплати.*

***Ключові слова:** аграрна сфера, євроінтеграція, ризики, переваги, зона вільної торгівлі з ЄС, Україна.*

Постановка проблеми. Після тривалих дискусій і трагічних подій Україна підписала Угоду про Асоціацію і ЗВТ з ЄС. Головним завданням, яке має бути вирішене в ході реалізації Угоди, є зростання обсягів товаропотоків та інвестицій між Україною та ЄС внаслідок лібералізації торгівлі та застосування в Україні норм і правил ЄС. Передбачається, що долучення до ЗВТ з ЄС дасть відчутний поштовх для розвитку вітчизняної економіки в цілому і кожної галузі зокрема, в тому числі і аграрної сфери. В зв'язку з цим перед економічною наукою стоїть завдання своєчасно аналізувати підходи до реалізації Угоди про ЗВТ з ЄС, аргументувати рекомендації, які б дозволяли отримувати найкращі результати від участі в Асоціації та уникати можливих загроз і ризиків.

Аналіз останніх публікацій. Проблема аналізу можливих здобутків і втрат вітчизняної аграрної сфери від участі в ЗВТ з ЄС присвячено чимало праць українських вчених. Зокрема про це йдеться у працях О. Шубравської, К. Прокопенко, Т. Осташко, А. Новицького, О. Голуба та багатьох інших дослідників. Проте практика реалізації Угоди даватиме все нові й нові факти, які вимагатимуть аналізу та осмислення. Тим більше, що переговори про приєднання України до Асоціації та ЗВТ з ЄС велися в закритому режимі, а отже, умови цього приєднання здебільшого невідомі ні науковим колам, ні тим більше, громадськості. А, отже, по мірі того, як ці умови стають відомими, науковці зобов'язані знову і знову повертатися до з'ясування можливих переваг і ризиків.

Мета статті – аргументувати необхідність і корисність для аграрного сектора активізації інтеграційних процесів взагалі і з ЄС зокрема і водночас застерегти суспільство від непродуманих дій, які можуть продукувати загрози та ризики.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняний аграрний сектор практично завжди стикався з проблемами щодо зниження витрат виробництва сільськогосподарської продукції, її якості, зберігання, переробки і доведення до споживачів. Проте при всіх наших наріканнях він розвивався, забезпечував вітчизняну переробну галузь сировиною, а населення – продовольством. Сьогодні, звичайно, важко сказати, яким би міг бути рівень розвитку агропромислового комплексу (АПК) України, якби ми не вдалися до

його реформування за лекалами, виготовленими без врахування кращого вітчизняного та зарубіжного досвіду. Але безпомилково можна стверджувати, що в результаті реформування аграрний сектор України зазнав великих руйнувань. Для того, щоб було зрозуміло, з яким аграрним сектором ми розпочинаємо входження до ЗВТ з ЄС, нагадаємо лише окремі факти таких руйнувань. В ході реформування АПК було знищено великотоварні господарства, якими були колгоспи та радгоспи, і на їх місце створено 40 тисяч фермерських господарств, обіцяючи, що таким чином будуть відроджені ефективні власники. Проте протягом багатьох років статистика свідчить про протилежне. Фермерські господарства, маючи в своєму розпорядженні 12% усієї ріллі, виробляють менше 4% валової сільськогосподарської продукції. Не краще господарюють нині і товариства з обмеженою відповідальністю, котрі орендують земельні паї формальних власників. І в той же час питома вага домогосподарств (населення) у виробництві сільгосппродукції зросла в середньому до 55%. Як наслідок, у порівнянні з дореформним періодом виробництво м'яса усіх видів зменшилось у 2,3 рази, а молока – у 2,1 рази. Все це – результат того, що за вказаний період поголів'я великої рогатої худоби зменшилось майже на 20 млн. голів, корів – майже на 6 млн., свиней – на більш як 11 млн., овець і кіз – майже на 7 млн. голів. Руйнування великотоварного сільськогосподарського виробництва призвело до зниження у рази продуктивності праці і відповідно до зростання витрат і зростання вартості виробництва м'ясо-молочної продукції. Чималі руйнування сталися і в землеробській галузі, про що свідчить практично знищення льонарства, хмелярства, коноплярства, садівництва і плодівництва. Не все гаразд в овочівництві та зерновому секторі. Іншими словами на старті входження до ЗВТ з ЄС вітчизняна аграрна сфера перебуває не в найкращому стані, адже потенціально вона могла б бути на рівні ЄС, а то і більш високому.

З огляду на це, багато хто покладає великі надії на євроінтеграцію, вбачаючи в ній своєрідного рушія, який допоможе вивести наш аграрний сектор на шлях сталого економічного розвитку. Найперше очікується вирівнювання державної підтримки вітчизняних сільськогосподарських виробників до тих обсягів, які практикують країни ЄС. Останні, як відомо, щорічно витрачають щонайменше 50 млрд. євро, з яких приблизно 80% ідуть на пряму підтримку виробників, тоді як Україна на підтримку своїх виробників сільськогосподарської продукції в останні роки виділяла в середньому 5-6 млрд. гривень [1, с. 57-58]. До основних форм державної підтримки сільськогосподарських підприємств належать пряме бюджетне фінансування, податкові пільги, покриття (повне або часткове) державою процентів по кредитах, державне страхування комерційних ризиків, списання заборгованості по податках і податкових зборах, пільгові тарифи на товари і послуги тощо. Проте, як переконує вітчизняний досвід періоду ринкових перетворень в аграрному секторі економіки, розраховувати на серйозне зростання обсягів державної підтримки сільськогосподарських виробників України не доводиться передусім через брак фінансових коштів.

Тоді залишається чекати повноправного членства в ЄС і надіятися на субсидії Євросоюзу, які фактично є перерозподілом грошей платників податків в інтересах отримувачів. Проте, як зазначають експерти, практика субсидування землеробів ЄС така, що переважну частку підтримки отримують найбільші сільськогосподарські виробники. Так, Г.ж. Колодко пише, що в Іспанії сім привілейованих ферм отримують субсидію такої величини, як і 12700 найменших господарств. У Франції 15% найбагатших сільськогосподарських підприємств отримують 60% прямих доплат, що надходять в країну. Англійська королівська сім'я і пов'язана з нею цукрова фірма Tate and hule є найбільшими бенефіціарами Загальної аграрної політики ЄС у Великобританії. Більше того, наголошує вчений, в цій системі є люди, які ніколи землеробами не були, не є і не будуть, а отримують прямі доплати сільському господарству [2, с.75].

Очікуються певні позитивні зрушення у торговельній співпраці України та ЄС в аграрній сфері. Зокрема передбачається деяке спрощення митного тарифу для України, надання окремим видам української агропродовольчої продукції зростаючих імпорتنних квот, скасування Євросоюзом експортних субсидій, що, безумовно сприятиме зростанню експортних поставок в країни ЄС. Цьому сприятиме і гармонізація національних стандартів якості сільгосппродукції з нормами і правилами ЄС. Все це буде хорошою базою і для підвищення конкурентоспроможності української продукції як на вітчизняному, так і на ринках «третьох країн». Співпраця з ЄС, на нашу думку, може стати важливим чинником розширення доступу вітчизняних агровиробників до відповідної тамтешньої інноваційної техніки, науково-дослідних розробок і технологій, що дозволить здійснити переоснащення і модернізацію українського сільського господарства та харчопрому.

Говорячи про вигоди, які може мати аграрний сектор України від ЗВТ з ЄС, не можна не відзначити і те, що співпраця з розвинутими країнами в рамках інтеграційного об'єднання створює підґрунтя для запровадження цивілізованих рентних відносин, без яких неможливе формування ефективних власників землі і ефективних орендарів. Як відомо, при розпаюванні землі указом Президента України Л.Кучми було встановлено, що власникові паю орендар повинен сплачувати щороку не менше одного процента вартості земельного паю. Дещо пізніше цю плату було встановлено на рівні не менше двох, а зараз – не менше 5%. Саму ж вартість паю було визначено, як кажуть в народі, «зі стелі». Скажімо, у Хмельницькій області пай у 2,6 гектара чорнозему було оцінено в 10 тисяч гривень. Така ж ситуація по всій Україні. Отож і виходить, що власникам паїв сплачувалась і продовжує сплачуватися просто таки смішна за обсягом земельна рента, в той час як в ЄС на сплату ренти йде 35-45% вартості виробленої продукції, Економія на ренті очевидно буде визначена чинником, який не виправдано створює конкурентні переваги для українських орендарів, а тому не відповідає нормам і правилам ЄС.

Можна було б навести й інші переваги, які, за певних умов, може отримати вітчизняний аграрний сектор від участі України в ЗВТ з ЄС. Проте найбільша перевага від участі України в ЗВТ з ЄС, на наш погляд, полягає в тому, що можуть бути створені передумови для піднесення рівня життя населення через наближення заробітної плати, пенсій і стипендій до рівня ЄС, зниження цін на предмети народного споживання, більш повний доступ до товарів зарубіжного виробництва тощо.

Водночас ми не можемо не привернути увагу суспільства і до того, що приєднання України до ЗВТ з ЄС, за певних умов, може продукувати загрози та ризики для розвитку вітчизняної аграрної сфери. Ці загрози і ризики очевидно є неминучими, оскільки переговори про Асоціацію і ЗВТ з ЄС проходили в закритому режимі, без інформування не тільки широкої громадськості, а й наукового та експертного середовища про умови приєднання України до ЗВТ з ЄС. Закритість, як переконує вітчизняний досвід приєднання до СОТ, обернулася для України такими умовами вступу, які не могли не викликати негативних наслідків. Скажімо, після вступу України до СОТ, чимало вітчизняних аграріїв втратили конкурентні позиції на внутрішньому ринку, оскільки його заповнила зарубіжна продукція. За таких умов сільгоспвиробникам не залишалось нічого іншого, як орієнтуватися на експорт сировини: пшениці, кукурудзи, ріпаку, сої, ячменю тощо. Така орієнтація привела до розвалу агропереробної галузі, а отже, спричинила зростання безробіття. Характерно, що згідно з правилами СОТ, умови приєднання можна переглядати, однак ця процедура доволі довготривала і маловірогідна. Ще попередній уряд звернувся до СОТ з проханням переглянути умови вступу України до СОТ, проте все залишається без змін, а нинішній уряд, наскільки нам відомо, навіть не порушує цього питання.

Таким чином, є підстави очікувати, що і засекречені умови нашого входження в ЗВТ з ЄС, поряд з перевагами, можуть мати окремі негативні соціально-економічні

наслідки. Найперше вітчизняні виробники сільськогосподарської продукції та її переробники зіткнуться з проблемою експорту. На її загострення вплинуть головним чином три чинники: по-перше, неспроможність більшості невеликих агрогосподарств забезпечити відповідність своєї продукції нормам і правилам ЄС; по-друге, введення країнами Митного союзу, і передусім Росією та Білоруссю, тарифних обмежень і нетарифного захисту свого ринку; по-третє, несиметричність умов для співробітництва між партнерами Угоди про ЗВТ у сфері сільського господарства.

Стосовно впливу першого чинника слід мати на увазі той факт, що в ЄС взагалі рівень нетарифного захисту внутрішнього ринку є значно вищим, ніж в Україні. Відповідно і рівень захисту ринку ЄС санітарними та фітосанітарними заходами контролю є одним з найвищих у світі та значно перевищує той, що забезпечує Україна. Скажімо, продовольство тваринного походження дозволяється ввозити на ринок ЄС лише в тому випадку, коли при відгодівлі тварин не використовувалися гормони росту і спеціальні засоби для зменшення ризику появи та розмноження паразитів. Крім того, заборонено ввозити м'ясо механічної обробки, чого не встановлено вітчизняними нормами і правилами для внутрішнього ринку. Доволі жорстокими є вимоги щодо максимального вмісту залишків речовин, що використовуються для боротьби з сільськогосподарськими шкідниками і хімічного захисту рослин. Іншими словами, в ЄС значно вищий, ніж в Україні, контроль за станом продовольства, починаючи з контролю здоров'я тварин та рослин і закінчуючи доведенням готового продовольства до споживача.

Зрозуміло, що вітчизняні виробники, аби вийти на ринок ЄС, будуть прагнути здійснити техніко-технологічне переоснащення та оновлення виробництва, однак їхні прагнення натикатимуться на обмеженість фінансових ресурсів, яка загостриться внаслідок неспроможності конкурувати із зарубіжними виробниками більш якісної і більш дешевої продукції, що при високій відкритості заповнить вітчизняний ринок. А це означає, що малі та середні господарства (домогосподарства), які нині є головними виробниками тваринницької продукції, при запровадженні стандартів ЄС вийдуть з внутрішнього ринку і працюватимуть лише на власне споживання. Така ситуація, застерігають експерти, може спричинити загрозу для продовольчої безпеки України та загострення проблеми зайнятості [3, с.69].

Як уже зазначалось, великі ризики та загрози для вітчизняної аграрної сфери можуть виникнути внаслідок введення країнами Митного союзу тарифних обмежень і нетарифного захисту свого ринку. Справа в тому, що, як свідчить практика наших зовнішньоекономічних відносин, розвиток аграрної сфери України в значній мірі залежить від експортних можливостей сільськогосподарських та переробних підприємств. Нагадаємо, що основними товарами в українському експорті продовольчої сировини є соняшникова олія, якої в останні роки експортується в середньому на чотири мільярди доларів щороку, кукурудза – 3,9 млрд. доларів, пшениця – 2,4 млрд., ріпак – 0,8 млрд., соя і ячмінь – по 0,7 млрд. доларів кожний [4, с.30-31]. При цьому доволі вагомою до 2013 року була питома вага вітчизняного експорту до Росії та Білорусі. Скажімо, частка згаданих країн у загальних обсягах українського експорту м'яса і харчових субпродуктів становила в середньому понад 70%, молока та молокопродуктів – 58%, твердих сирів – понад 80%, круп та гранул з кукурудзи – в межах 75-80%.

Найбільші побоювання при цьому виникають відносно товарів м'ясної та молочної груп, які можуть бути зумовлені, з одного боку, істотним зростанням імпорту з країн ЄС після того, як Україна приєдналася до СОТ і значно лібералізувала торговий режим; з іншого боку, доволі проблемно, в силу цілої низки причин, забезпечити сертифікацію м'ясопереробних і молокопереробних підприємств для того, щоб вони могли на рівних конкурувати на вітчизняному ринку і на ринку країн ЄС. В цьому зв'язку ми вважаємо цілком слушною думку про те, що для пом'якшення можливих

негативних наслідків у м'ясомолочній галузі України від підписання Угоди з ЄС необхідно переорієнтувати відповідні експортні обсяги на внутрішній ринок, який, незважаючи на зовнішню видимість перенасиченості згаданою продукцією, насправді є недонасиченим до раціональних норм споживання за м'ясною продукцією на третину, а за молочною – більш як на 40%. Проте така переорієнтація стане можливою лише в тому разі, коли буде забезпечено зниження собівартості м'ясомолочної продукції і відповідне підвищення купівельної спроможності населення [3, с.70]. Однак те, що ми бачимо в діях нинішнього уряду, налаштовує швидше на песимізм, ніж на оптимізм. Більш як за рік своєї діяльності він не тільки ніскільки не просунувся в питанні зниження собівартості вітчизняного продовольства і підвищення купівельної спроможності населення, а навпаки, здійснив низку заходів, які діють у протилежному напрямі. Так, з приходом нового уряду, виросли ціни на пальне, що потягнуло за собою зростання цін на продовольство по всьому продовольчому ланцюжку: виробництво-переробка-доведення до споживача. Зростання комунальних тарифів при високому рівні інфляції та замороженні зарплат і соціальних виплат ведуть до того, що населення все менше споживає м'ясомолочної продукції. І не тільки її.

Не менші ризики та загрози для української аграрної сфери таїть в собі несиметричність умов для співробітництва між партнерами Угоди про ЗВТ з ЄС. Причому несиметричність у багатьох випадках було закладено в жорстких умовах СОТ для сільського господарства України. Скажімо, при вступі до СОТ Україна зобов'язалася імпорتنі тарифи на продукцію сільського господарства (з метою захисту сільськогосподарського виробника) утримувати в середньому на рівні 11,1%, в той час як в ЄС цей тариф становить 15,9%. Тобто країни ЄС в питанні захисту свого сільського господарства мають кращі умови, ніж Україна. Причому по окремих видах сільськогосподарської продукції розрив у рівнях тарифного захисту є доволі істотним. Наприклад, на м'ясо і м'ясні продукти імпорتنі тарифи у ЄС удвічі вищий від українського, на молоко і молокопродукти – майже у сім разів, на зерно і продукти його переробки – удвічі [5, с.78].

Несиметричність умов для співробітництва України та ЄС є доволі вагомою і щодо субсидування продукції сільського господарства, яка (несиметричність) також була закладена ще при визначенні умов приєднання України до СОТ. Україну практично змусили погодитися не використовувати експортні субсидії на продукцію сільського господарства, в той час як країни ЄС їх використовують і цим забезпечують просування своєї продукції на ринки інших країн, в тому числі і на внутрішній ринок України. Поряд з цим, ЄС використовує спеціальні захисні заходи, які передбачені Угодою про сільське господарство СОТ для захисту своїх виробників від зростання обсягів імпорту і зниження цін. Такими заходами захищені 23,8% тарифних ліній сільськогосподарських товарів ЄС, в той час як Україна, як новий член СОТ, не має права використовувати такі заходи [1, с.60].

Відмова країн Митного союзу від готової продовольчої продукції України, з одного боку, і неможливість цю продукцію реалізувати в ЄС, з другого боку, призведе до загострення проблеми реалізації сировини. Вона, на наш погляд, буде вирішуватись шляхом збільшення закупівель сировини країнами ЄС, адже, як переконає багаторічна практика відносин України і Євросоюзу, країни цього об'єднання воліють закуповувати у нас сировину, а не готову та упаковану продукцію. Але на цьому шляху нас може чекати вимога знизити або навіть скасувати експортне мито на насіння соняшника та не запроваджувати його на насіння ріпаку. Згадані заходи в разі їх здійснення істотно позначаться і на прибутках агровиробників, і на надходженнях до бюджету держави.

Не можна не бачити і ще один ризик, який підстерігає наше сільське господарство в умова долучення до ЗВТ з ЄС. Надолужуючи втрати від зменшення експорту готової продовольчої продукції, аграрії візьмуться нарощувати виробництво та експорт

продовольчої сировини, що загрожує подальшим виснаженням вітчизняних ґрунтів, адже сільськогосподарські підприємства заради прибутку вже сьогодні не дотримуються навіть елементарних правил щодо збереження та примноження родючості ґрунтів. Мінеральні добрива, як правило, не вносяться внаслідок їх дорожечі. Порівняно з країнами ЄС Україна вносить добрив у 30 разів менше. Органічні добрива відсутні внаслідок занепаду тваринницької галузі. Наукових сівозмін не дотримуються, бо часто сіють кукурудзу по кукурудзі, соняшник по соняшнику, ріпак по ріпаку, сою по сої, оскільки на ці культури поки ще є попит на світовому ринку. Але ж кожний аграрій знає, що ці культури надмірно виснажують чорноземи, якими полюбаємо хвалитися. А треба було б зберігати і примножувати їх життєдайну силу.

Однак про таке примноження говорити сьогодні не доводиться. Швидше навпаки. Адже, як свідчать дослідники, за роки ринкових перетворень вміст гумусу у ґрунтах зменшився на 0,5%, щороку його втрати становлять 0,4 – 0,8 т з га. Така ситуація зумовлена головним чином тим, що в країні практично занепало тваринництво як джерело органічних добрив і стався перехід від наукового сівозмінного виробництва до монокультурного виробництва, яке виснажує земельні ресурси. Крім того, від 450 млн. до 600 млн. т родючого шару ґрунту Україна втрачає внаслідок водної та вітрової ерозій. При цьому 30 млн. га земель сільськогосподарського призначення визнано деградованими [6, с. 80]. За таких умов важко говорити про високі конкурентні позиції українських виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства.

Нарешті, є ще одна загроза, яка, на перший погляд, начебто мало пов'язана з аграрними проблемами і про яку чомусь мало пишуть дослідники аграрної сфери, - це проблема відтоку молоді із села. Саме через те, що ринкові перетворення призвели до занепаду багатьох галузей сільського господарства і відповідно до загострення проблеми зайнятості, молодь змушена залишати батьківські оселі і шукати працевлаштування в містах, які і без того переповнені безробітними. Як наслідок, села старіють, вимирають і зникають з карти. І ця тенденція посилиться з набранням чинності Угодою про ЗВТ з ЄС. Малі та середні агропідприємства, не витримавши конкуренції із європейськими аграріями, будуть розорюватися і позбавлятимуть робочих місць тих небагатьох наших співвітчизників, які поки що мають хоч якусь роботу в сільгоспвиробництві.

Про реальність такої загрози свідчить досвід новоінтегрованих країн ЄС. Скажімо, у більшості постсоціалістичних країн ЄС рівень безробіття перевищує середньоєвропейський і темпи його зростання доволі високі, адже кожні 3-4 роки вони подвоюються практично в усіх постсоціалістичних країнах ЄС. Особливо високим є рівень безробіття серед молоді цих країн. Так, серед економічно активного населення у віці до 25 років в останні роки він коливався в цих країнах, за даними Євростату, від 20 до 35%. Хоча сільське населення в цілому є менш активним щодо пошуку роботи і зміни місця проживання, натомість молодь виявляє доволі високу мобільність, оскільки ризикує опинитися за межею бідності або в соціальній ізоляції, особливо через неможливість накопичувати людський капітал.

Не знайшовши роботи в містах України, молоді люди, особливо в разі запровадження безвізового режиму з ЄС, будуть змушені шукати роботу і заробіток за межами України. В цьому зв'язку було б доречним скористатися досвідом країн ЄС, які з міркувань мінімізації впливу сільського населення в міста і за кордон активно субсидують аграрний сектор економіки, дбають про розвиток соціальної інфраструктури, підвищення рівня та якості життя на селі. Все це слід робити ще й тому, що при нинішніх відносинах з Росією слід очікувати повернення в Україну близько 3 млн. наших громадян, котрі працюють в цій країні. Звичайно, не всі вони із сільської місцевості, однак велика частка з них припадає на село.

Те, що ми великі надії покладаємо на нашу участь у ЗВТ з ЄС, це добре. Однак не слід забувати, що Євросоюз – це не просто добрий дядя, не волонтер і не благодійник, а надійний партнер, який буде готовий нам допомогти, якщо ми сами будемо намагатися робити все, аби самим собі допомогти. На наш погляд, першочерговими заходами в цьому напрямі мали б бути:

- активна діяльність на макро- і мікрорівні із забезпечення підвищення якості та інноваційності вітчизняної сільськогосподарської та продовольчої продукції, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності вітчизняного продовольства на вітчизняному та світовому ринках, в тому числі і ринках ЄС;
- широке використання потенціалу дозволених нормами і правилами СОТ таких інструментів стимулювання вітчизняних виробників сільгосппродукції і продовольства, як підтримка науково-технологічного розвитку, енергозбереження, захист навколишнього природного середовища, підтримка малого і середнього підприємництва тощо;
- субсидування процентних ставок по кредитах для виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції та реалізації інших заходів з метою адаптації вітчизняної сільськогосподарської продукції до норм і правил ЄС;
- всіляке сприяння становленню та фінансова підтримка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як неприбуткових інститутів, покликаних забезпечити безпосередніх виробників сільськогосподарської продукції, впершу чергу малих та середніх фермерських господарств і домогосподарств, від залежності та диктату різного роду спекулятивних посередників, які скуповують у селян продукцію за заниженими цінами, а пізніше перепродують її за високими цінами.

Висновки. Зазначені нами переваги та ризики від участі у ЗВТ з ЄС не є об'єктивно неминучими. Ті і ті можуть мати місце тільки за певних умов і при відповідній діяльності або бездіяльності суб'єктів господарювання, і передусім тих, котрі так чи інакше задіяні у процесах реалізації Угоди про Асоціацію і ЗВТ з ЄС. В цьому зв'язку, щоб отримати найбільшу користь від активізації партнерських відносин з ЄС, держава та інші суб'єкти повинні діяти в напрямі посилення своїх конкурентних позицій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках сільськогосподарської продукції і продовольства. Не менш активно всі вони повинні діяти і на випередження прояву можливих загроз і ризиків.

Список використаної літератури

1. Осташко Т. Ризики для сільського господарства від встановлення зони вільної торгівлі з ЄС / Т. Осташко // Економіка України. – 2011. – №3. – С.57–69.
2. Колодко Гж. В. Глобалізація, трансформація, кризис – что дальше / Гж. В. Колодко. – М. : Магистр, 2012. – 176 с.
3. Шубравська О. В., Прокопенко К. О. Інтеграційні перспективи України: переваги і ризики для аграрного сектору / О. В. Шубравська, К. О. Прокопенко // Економіка України. – 2014. – №1. – С.63–73.
4. Новицкий А. Дорога на Брюссель / А.Новицкий // Пульс. – 2013. – №8. – С.5-40.
5. World Tariff Profiles 2009. Printed by WTO Secretariat (<http://www.wto.org/english/>). – 2010. – 165 p.
6. Молдаван Л. В., Шубравська О. В. Інвестиційні пріоритети у сфері розвитку агропромислового виробництва України та механізми їх реалізації / Л. В. Молдаван, О. В. Шубравська// Економіка України. – 2015. – №4. – С.78–87.

References

1. Ostashko, T. (2011). Ruzuku dlia silskogo gospodarstva vid vstanovlenia zonu vilnoyi torgivli z YeS *Ekonomika Ukrainy (Economic of Ukraine)*, 3, 57–69 (in Ukr.)
2. Kolodko, H. (2012). Globalizatsia, transformatsia, krizis – chto dalshe. Moskva: Magistr (in Rus.)
3. Shubravska, O. V., Prokopenko, K. O. (2014). Integratsiyni perspektyvy Ukrayiny: perevahy i ryzyky dlia ahrarynogo sektora. *Ekonomika Ukrainy (Economic of Ukraine)*, 1, 63–73 (in Ukr.)
4. Novytskyi, A. (2013). Doroha na Brussel. *Puls (Pulse)*, 8, 5–40 (in Ukr.).
5. World Tariff Profiles 2009. (2010). Printed by WTO Secretariat Retrieved from <http://www.wto.org>
6. Moldavan, L.V., Shubravska, O.V.(2015). Investytsiyni priorytety u sferi rozvytku ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy ta mehanizmy yih realizatsii. *Ekonomika Ukrainy (Economic of Ukraine)*, 4, 78-87 (in Ukr.).

KYKYRYDZA Ivan Ivanovuch

Doctor of Economics, professor of economics,
Innovation and International Economics Department,
Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky

**THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE UNDER CONDITIONS
OF EUROINTEGRATION: POSSIBLE ACQUISITIONS AND RISKS**

Abstract. The problem – research of possible acquisitions and risks for the agricultural sector as a result of Ukraine entering the Free Trade Area (FTA) with European Union (EU).

The goal – to argue necessity, utility and possible threats for the agricultural sector as a result of Ukraine entering the FTA with EU followed by the full membership in this association; to determine what principles, methods, means and forms should be used in order to achieve the highest possible effect from participation in the FTA without facing eventual negative consequences.

Main results of the research. Examined processes of eurointegration that would take place in Ukraine after signing of an Agreement about Association and the FTA with EU. Stated the fact that activation of eurointegration processes can become a substantial factor of the national agricultural sector development, transparent and predictable agricultural policy formation, agricultural business advancement as well as can influence the growth of production and employment in the countryside.

Scientific novelty of the research results. Reasoned possible risks in case of the Customs Union application of protective customs measures, impossibility of the State support of agricultural producers, inconsistency of the national food processing industry products in regards to norms and rules of EU.

Conclusions and propositions. Ukraine can achieve considerable results in development of the agricultural sector due to thought out and considered policy concerning realization of the Agreement about Association and the FTA with EU. This policy should necessarily be based on negotiations with EU about compensation of losses from decrease of the export to the Customs Union countries and the search of new distribution areas.

Keywords: agricultural sector; eurointegration; risks; advantages; the Free Trade Area with EU.

Одержано редакцією 17.10.2015
Прийнято до публікації 19.10.2015

УДК 339.9

КІБАЛЬНИК Любов Олександрівна

Доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри економічної теорії, інноватики та
міжнародної економіки, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: lyubov_kibalnik@mail.ru

**ОБ'ЄКТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ УЧАСТІ КРАЇН
У ПРОЦЕСАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Анотація. У статті обґрунтовано основні об'єктивні передумови ефективної участі країн світу в процесах глобалізації, такі як: інформатизація, транснаціоналізація, політична та економічна інституціоналізація і фінансова глобалізація. Доведено, що вищезазначені умови притаманні лише країнам з постіндустріальною економікою. Ця категорія країн характеризується панівним соціально-економічним домінуванням та суттєвими перевагами у сфері інновацій, міжнародної торгівлі, передачі технологій, інвестицій та грошової допомоги тощо, які є недосяжними для країн з індустріальною та аграрно-орієнтованою економікою.

Ключові слова: глобалізація; інформатизація; транснаціоналізація; фінансова глобалізація; інституціоналізація; постіндустріальні країни; індустріальні та аграрно-орієнтовані країни.